

Gera Jansma-Van Schouwenburg

Een kandelaar voor Raphaël

De Joden vieren geen Kerstfeest, zoals je misschien wel weet. Immers, zij geloven dat de belofte dat er een Messias gezonden zal worden, nog in vervulling zal gaan. Wel kennen zij andere, vaak heel mooie godsdienstige feesten. Één daarvan, dat in de maand december gevierd wordt, is Chanoeka.

Over dit Joodse feest ter herdenking van de inwijding van de Tempel in Jeruzalem gaat het volgende verhaal.

In de keuken wordt er hard gezwoegd. Bij de tafel zit David op zijn knieën, hoog op een stoel, te poetsen of zijn leven er van afhangt. Een puntje van zijn tong is naar buiten geglipt van inspanning. Oef, is dat werken!

Voor hem staat een prachtige koperen kandelaar. Nu glimt hij niet, want David heeft hem net met poetsgoed ingesmeerd. Maar straks, dan zul je eens wat zien! Het is een heel karweitje om met de doek overal goed tussen te komen. Acht armen heeft de kandelaar, daar worden straks acht lange kaarsen ingezet, op een rijtje. In het midden steekt nog een arm naar voren voor een extra kaars, dat is de dienaar. Met die dienaar worden de andere kaarsen aangestoken. Maar dat gebeurt nu nog niet. Nee, David moet geduld hebben tot het donker wordt. Dan begint het feest. Dan zullen de lichten branden. Eerst één lichtje, en morgen twee, en overmorgen drie, net zo lang tot alle acht kaarsen aangestoken zijn.

Het is een mooi, vrolijk feest, het Joodse feest van het Licht. Chanoeka heet het.

David zit niet alleen in de keuken. Voor het aanrecht staat zijn grotere broer, Jitschak. Hij is trots op zijn Hebreeuwse naam, de naam van aartsvader Izaäk.

„Maar ik ben lekker koning!” zegt David wel eens. Ze kunnen elkaar flink in de haren zitten, die twee.

Jitschak is ook met een chanoeka-lamp bezig. Maar die ziet er heel anders uit dan die van David. Het is een bewerkt koperen schild met acht kleine bakjes aan de voet. Natuurlijk is er ook een apart bakje voor de dienaar.

„Ik zou best eens olie in mijn lamp willen branden,” zegt Jitschak, „maar ja, dan moeten er pitjes in, en dat is zo'n geknoei.”

„Kaarsen zijn veel mooier,” vindt David en hij wrijft nog eens stevig met een wollen doek over zijn Menora - zo is de Hebreeuwse naam voor kandelaar.

Ze staan net vol trots naar hun werk te kijken, als de keukendeur opengaat. Een jongetje van vijf jaar komt binnen. Boven op zijn kruin heeft hij een rond mutsje, zijn keppeltje. Oma heeft het pas voor hem gemaakt, van paars fluweel. Jitschak en David hebben er ook een op hun bol, dat hoort zo bij vrome Joodse jongens.

„Ha Raffie, moet je zien joh!” Jitschak trekt zijn jongste broertje de keuken in. Met zijn drieën bekijken ze de lampen nauwkeurig. Hier en daar wordt nog een plekje bijgepoetst, tot er niets meer op aan te merken valt.

Raffie, oftewel Raphaël, is vol bewondering.

„We kunnen de gebeden nog wel eens oefenen,” zegt Jitschak. Want stel je voor dat je 's avonds een vergissing maakt. Iedere jongen zou zich schamen!

Even voelt hij of zijn keppeltje recht staat, en dan begint hij met het eerste dankgebed, in het Hebreeuws natuurlijk.

„Geprezen zijt Gij, Heer onze God, Koning van de wereld, dat Gij ons geheiligd hebt met Uw geboden en dat Gij ons het gebod gegeven hebt om het Chanoekalicht aan te steken.”

David zegt het precies zo na, of eigenlijk is het meer zingen wat ze doen. Voordat Jitschak aan de volgende dankzegging wil beginnen, klinkt Raffies stemmetje:

„Geprezen zijt Gij, Heer onze God . . .”

Vol verbazing luisteren de twee grotere broers.

Eenmaal blijft de kleine jongen even steken, maar hij verbetert zichzelf meteen.

„Raffie, hoe ken je dat?” roept Jitschak uit.

Raffie lacht. „Nou gewoon, 's avonds in bed als David ging oefenen heb ik goed geluisterd.”

„Joh, en ik dacht dat je sliep,” zei David. „Als ik dat geweten had . . .”

Het blijkt dat de kleine Raphaël alle woorden van de gebeden uit het hoofd kent.

„Maar dan kun je vanavond best meedoen,” bedenkt Jitschak.

Het is in hun gezin gewoonte dat de jongens voor het eerst een eigen chanoekakandelaar opsteken als ze zes jaar zijn.

„Ja,” vindt ook David, „als je de gebeden kent, hoef je niet tot volgend jaar te wachten. Kun je het chanoeka-lied ook zingen?”

„Poeh, dat kon ik verleden jaar al.” Raffie is beledigd!

„Nou, dan doe je vanavond mee,” beslist Jitschak. „We zeggen niks, dan is het een verrassing voor vader en moeder.”

„Hoe kan dat nou, ik heb toch geen Menora?” Raphaëls stem klinkt verdrietig. Hij zou zo graag willen! Dat is een probleem waar ze nog niet aan hebben gedacht. David oppert het plan om gewoon acht kaarsen op een rij te zetten, op schoteltjes of zo. Maar dat vindt Raffie niet leuk.

„Ik wil een echte Menora, en anders wacht ik maar tot volgend jaar. Dan krijg ik er een van vader en moeder.”

„Misschien vinden we er nog wel wat op,” troost Jitschak.

„Jongens,” zegt moeder bij de lunch, „Oma komt vanmiddag bij ons Chanoekavieren. Jitschak, ga jij haar straks eens halen. Ik vind het niet prettig, dat oma met dat drukke verkeer alleen over straat gaat. Dan kun jij haar tas dragen. Ik zal je een kaart voor de tram geven. Je kunt het toch wel vinden?”

Eigenlijk heeft Jitschak niet zo veel zin. Hij moet nog een paar kleine pakjes klaar maken. Nou ja, dat moet dan maar na de thee.

„Dan ga ik nu meteen, moeder. Des te eerder zijn we terug.”

Oma is verrast als ze haar kleinzoon binnen laat. En Jitschak voelt zich! De mensen denken vast wel dat hij ouder is dan twaalf.

In oma's huiskamer is het stil. De grote klok op de schoorsteen tikt langzaam. Naast de klok staat een zilveren achtarmige kandelaar, de Menora van grootvader. Maar die zal dit jaar niet branden, want grootvader is er niet meer om hem aan te steken.

Oma volgt de blik van Jitschak en even zucht ze. „Ja jongen, opa's chanoeka-lamp. Je kent hem wel. Volgend jaar zal ik hem meenemen voor Raphaël, als hij zes jaar is.” Oma zegt nooit Raffie, altijd Raphaël. Zo heette opa immers ook?

Jitschak raakt in verlegenheid. Een Menora voor Raffie, maar pas voor volgend jaar. Zou hij . . . ?

„Oma,” begint hij aarzelend, „oma, Raffie kent de dankzeggingen al en het chanoeka-lied ook.”

„Zo? Dat is vlug,” vindt grootmoeder. „Dan hoeft hij die volgend jaar niet meer te leren.”

„Ja, maar oma . . .” Jitschak vertelt van hun plannetje om vader en moeder te verrassen. Alleen - er is geen Menora voor Raffie.

Oma kijkt naar haar kleinzoon en ze kijkt naar de schoorsteen. „Goed, m'n jongen,” zegt ze dan, „we nemen hem mee voor Raphaël. Dan zal hij dit jaar toch branden, opa's Menora.”

Als ze thee gedronken hebben en het al minder licht begint te worden, zegt moeder: „Vooruit jongens, haal de lampen.”

Alleen jongens en mannen mogen een chanoeka-lamp opsteken, de meisjes en vrouwen kijken toe.

David en Jitschak komen binnen met hun glanzend gepoetste Menora's. Vader, die net thuisgekomen is, heeft zijn lamp uit de studeerkamer gehaald, het is een antieke, van brons. Ze zoeken ieder een mooi plaatsje uit: David in de vensterbank en Jitschak boven op het buffet. Vader zet zijn lamp, net als ieder jaar, midden op de schoorsteen.

Raffie kijkt stil toe. Als de lampen neergezet zijn, zegt grootmoeder: „Raphaël, in mijn tas op de gang zit een pakje. Wil je dat even voor me halen?”

Een beetje verbaasd kijken de anderen op. De pakjes komen toch vanavond pas, als de lampen zijn aangestoken? Vergist oma zich niet?

Raffie mag zelf het papier losmaken. Dan ziet hij de prachtige zilveren kandelaar. Hij krijgt er een kleur van en weet niet wat hij zeggen moet.

„Die is voor jou, Raphaël. Het is opa's Menora.”

„Ja maar,” valt vader in de rede, „Raffie is nog geen zes, hij moet nog een jaar wachten.”

„Ik heb gehoord dat Raphaël de gebeden kent. En ik zou het fijn vinden als grootvaders lamp ook dit jaar op Chanoeka zal branden.”

Moeder kijkt heel verbaasd. „Kent Raffie de gebeden? Hoe kan dat, van wie heb je die geleerd?”

„'t Is echt waar, moeder,” valt Jitschak in en David voegt er trots aan toe: „Hij heeft ze van mij geleerd!”

„Nietwaar, ik heb ze zélf geleerd; 's avonds in bed als David ze opzei, heb ik geluisterd.” Raffie is er opgewonden van.

„In dat geval,” beslist vader, „doet Raphaël natuurlijk mee.”

„Ik vind het een reuze verrassing, jongens, en wat leuk dat oma het geheimpje kende. Dank u wel voor die prachtige Menora.” Moeder geeft grootmoeder een zoen.

Raffie tilt voorzichtig zijn kandelaar op en zet hem naast die van David in de vensterbank. Dan kan iedereen hem goed zien.

En omdat het de eerste keer is dat zijn jongste zoon meedoet, zal vader het verhaal van Chanoeka vertellen, voor de lampen worden aangestoken.

„Heel lang geleden, tweehonderd jaar voor de jaartelling, kwam het Joodse land

onder de macht van de koning van Syrië. Hij verbood de Joden hun wetten te houden en hun godsdienst uit te oefenen. Syrische soldaten werden het land ingestuurd om toe te zien dat de koning gehoorzaamd werd. Maar de Joden bleven hun godsdienst trouw en langzamerhand kwamen ze steeds meer in verzet. Een oude priester gaf met zijn vijf zonen het voorbeeld. Zo begon de eerste Joodse vrijheidsoorlog, in het jaar 167 voor de jaartelling. En drie jaar later werd de Tempel in Jeruzalem bevrijd, op de 25ste van de Joodse maand Kislew.

Het is de inwijding van de Tempel die we nu ieder jaar op Chanoeka herdenken, want Chanoeka betekent inwijding.

Toen de Tempel weer ingewijd zou worden, moest natuurlijk de grote zevenarmige kandelaar, die binnen bij het altaar stond, worden aangestoken. Dat mocht alleen met reine olie, want kaarsen waren er nog niet.

Er was nog één klein kruikje olie, net genoeg voor een dag. Maar het zou acht dagen duren voor er nieuwe reine olie gemaakt was. Toen gebeurde er een wonder! De olie uit het kruikje bleef acht dagen branden, net zolang tot de nieuwe olie klaar was. En daarom duurt het Chanoeka-feest acht dagen, en heeft een chanoeka-lamp acht armen. Ach dagen vanaf 25 Kislew, dat is acht dagen in december, steken we iedere avond een lichtje meer aan, tot ze allemaal branden. En dan danken we God voor alle wonderen, die hij voor ons heeft gedaan."

Ze hebben stil geluisterd. Nu staat vader op. Hij zegt de gebeden en steekt eerst het voorste kaarsje, de dienaar aan. Met de dienaar geeft hij licht aan de eerste kaars in zijn kandelaar.

Dan volgen Jitschak en David. Zij zingen het dankgebed en steken ook van hun lamp de eerste kaars aan.

Met een ernstig snoetje gaat kleine Raphaël naar zijn nieuwe Menora. Zijn stemmetje bibbert een beetje, maar hij doet zijn taak keurig.

Vader en moeder kijken elkaar aan, trots op hun jongste zoon. En oma veegt met een zakdoekje in haar ogen . . .

Als Raffie klaar is gaan ze allemaal in een kring om de tafel staan. Met de hele familie zingen ze nu het chanoeka-lied. Het is een prachtige wijs, en de Hebreeuwse woorden vertellen hoe God de Joden gered heeft uit veel moeilijkheden.

Na dit plechtige deel gaan ze eerst eten, en dan volgt het vrolijke deel van de avond: pakjes open maken en spelletjes doen.

Nog zeven avonden zullen ze zo Chanoeka vieren, evenals vele andere Joden, verspreid over de hele wereld.

Op de achtste avond, als alle kaarsen branden, dan is het 't allermooiste. Dan kan ieder helemaal goed zien dat het Chanoeka is, het Joodse feest van het Licht. Dan branden ook de acht kaarsen in de Menora van de kleine Raphaël . . .